

THE FEMININE CITY

Handleiding
toolbox

Vrouw zijn
in de stad,
zo voelt dat!

THE FEMININE CITY TOOLBOX

INLEIDING

WAAROM

WANNEER

DOEL

ROLVERDELING

HET SPEL

DE EMOTIONELE STAD

DE ZORGENDE/SOCIALE STAD

DE GROENE/GEZONDE STAD

DE LEVENDIGE/SFEERVOLLE STAD

DE VERWERKING

EEN MOODBOARD VOOR

STADSMAKERS

Een uitgebreide handleiding van het spel, ontvang je bij het ontlend van de toolbox.

Interesse? Contacteer:

Karolien Bogaerts (Endeavour) – karolien@endeavours.be

Babette Wyckaert (SAAMO) – babette.wyckaert@saamo.be

TOOLBOX

THE FEMININE CITY

INLEIDING

Deze toolbox biedt praktische instrumenten om steden en publieke ruimte inclusiever en met meer aandacht voor gender te ontwerpen. Het is verpakt als een spel, maar is veel meer dan dat. De toolbox vormt de afsluiting van het traject The Feminine City; een samenwerking tussen Stadsform, Endeavour, SAAMO, Bibliotheek Permeke en Red Star Line Museum, met steun van de Vlaamse Overheid.

The Feminine City stelt klassieke visies op stadmaken in vraag en zoekt naar alternatieve manieren om publieke ruimte te herdenken — op basis van de ervaring van mensen die ergens wonen, leven en zorgen.

Onze steden zijn historisch ontworpen vanuit een technische, rationele en vaak mannelijke logica. Maar wat gebeurt er als we vertrekken vanuit ervaringen van zorg, emotie, zintuiglijke beleving en sociale verbondenheid? Wat als we ruimte maken voor stemmen die te weinig gehoord worden?

Op basis van deze vragen gingen we samen met vrouwen* aan de slag in 'Onze Tuin' – een collectieve plek van rust en ontmoeting, op het binnenplein van Bibliotheek Permeke. Vanuit deze plek en praktijk ontwikkelden we nieuwe manieren om ook andere plekken in de stad te observeren, beleven en herdenken — methodes die vervat zitten in deze toolbox.

'Onze Tuin' is een metafoor voor de publieke ruimte in de stad: een plek van groei, ontmoeting en heling, een collectieve ontmoetingsplek in Bibliotheek Permeke. De tuin werd een laboratorium voor stadsontwikkeling, gedragen door geëngageerde vrouwen* met diverse achtergronden.

In de tuin werd samengewerkt rond verschillende thema's. De groene tuin – waar betekenisvol groen zichtbaar en voelbaar is. De verhalende tuin – waar verhalen gedeeld worden met elkaar en het publiek. En de helende tuin – een veilige ruimte voor kwetsbaarheid en moeilijke gesprekken

Inzichten uit de tuin én de stad brachten we samen in een gevoelsatlas, we organiseerden publieke installaties en werkten toe naar deze toolbox. De vier perspectieven die centraal staan – de emotionele stad, de zorgende/sociale stad, de groene/gezonde stad en de levendige/sfeervolle stad – vormen de kern van deze toolbox én van een feminie blik op stadmaken.

Opmerking bij het gebruik van vrouw* We gebruiken dit begrip als cultureel en sociaal gedefinieerde rol, los van biologische geslachtskenmerken. Deze toolbox is er voor iedereen die zich herkent in vrouwelijke* ervaringen of gendergebonden verwachtingen.

In de toolbox vind je:

1. De gevoelsatlas: 3 zines die het onderzoek naar The Feminine City documenteren
2. Een handleiding (dit document)
3. Een spelbord en spelelementen

Deze handleiding is essentieel. Ze legt niet alleen uit hoe je het spel speelt, maar biedt ook inzichten over hoe je op een respectvolle, inclusieve manier met diverse groepen werkt rond publieke ruimte.

WAAROM DEZE TOOLBOX?

Onze steden zijn zelden ontworpen met aandacht voor de dagelijkse noden van vrouwen* en andere gemarginaliseerde groepen. Hun ervaringen – met veiligheid, zorg, mobiliteit, welzijn, ... – blijven vaak onder de radar in klassieke stadsplanning. The Feminine City wil dat veranderen.

De toolbox helpt je om nieuwe perspectieven binnen te brengen in ontwerp- en beleidsprocessen, en om de beleving van ruimte vanuit diverse gebruikers centraal te stellen. Het spel biedt een methodiek om ruimte te benaderen vanuit ervaring: gevoel, intuïtie, ritme, interactie. Niet als tegengeluid, maar als verrijking van technische en data-gedreven planning. Een stad die goed werkt voor vrouwen* is meestal een stad die beter werkt voor iedereen. De vier lagen van de toolbox (emotioneel, zorgend/sociaal, groen/gezond en levendig/sfeervol) geven houvast om na te denken over alternatieve ontwerp-strategieën. Ze nodigen uit om publieke ruimte in een stad of een wijk, opnieuw te begrijpen vanuit ervaring en verbinding.

WANNEER GEBRUIK JE DE TOOLBOX?

De toolbox biedt een theoretisch kader om het belang van gender in de publieke ruimte onder de aandacht te brengen als organisatie, als beleidsmaker of als stadsmaker. Daarnaast geeft het spel concrete handvaten om een buurt te onderzoeken. De methodiek is het meest geschikt vóór of in een vroeg stadium van ruimtelijke veranderingen, zoals herinrichting van straten, pleinen of buurten. Je gebruikt het spel als voorbereidend traject om bewoners, gebruikers, ontwerpers of beleidsmakers bewust te maken van gender in publieke ruimte. Het spel is een co-creatieve tool om actief andere stemmen te betrekken dan de ‘usual suspects’.

DOEL VAN HET SPEL

Het spel maakt lokale en persoonlijke kennis zichtbaar. Door gesprekken te voeren over hoe een plek vandaag voelt – en hoe die in de toekomst zou kunnen zijn – breng je verschillende perspectieven samen. Je ontdekt wat mensen belangrijk vinden: rust of levendigheid, veiligheid of vrijheid, groen of contact. Het spel is opgebouwd rond de vier lagen van The Feminine City. Die vormen geen aparte thema's, maar helpen je om de complexiteit van een plek open te breken en bespreekbaar te maken. Tijdens het spel werkt elke laag toe naar een gezamenlijk moodboard: een verbeelding van een

gedeelde toekomstvisie voor de plek. Het spel biedt dus niet alleen inzichten, maar ook een middel om stap voor stap tot een gedeeld ontwerp- of beleidskader te komen – gevoed door échte ervaringen.

ROLVERDELING IN HET SPEL

Verteller/gespreksleider

Deze toolbox is bedoeld als een samenwerking tussen ‘stadsmakers’ en ‘stadsbelevers’.

In vele gevallen zal het veranderen van publieke ruimte nog steeds samenhangen met politieke, ambtelijke en niet-burgerlijke beslissingen. Het feit dat je deze handleiding doorneemt, wil zeggen dat je aandacht hebt voor het belang van gendersensitieve publieke ruimte.

Als verteller geef je context aan het spel en duidt je het belang van een gendersensitieve publieke ruimte. Je duidt ook waarom je de mening van deze doelgroep wil horen. Daarnaast bespreek je de eventuele randvoorwaarden die opgelegd worden bij de (her)aanleg van de publieke ruimte. Tijdens het spel verklaar je de verschillende spellagen van The Feminine City en modereer je de gesprekken die ontstaan. De verschillende spellagen worden kort omschreven in deze handleiding en uitgebreid toegelicht in Zine 2 The Feminine City – Ontrafelen.

Verslagnemer

De verslagnemer kan gebruikmaken van een fiche ter ondersteuning van het moodboard. Het is goed om de fiche op voorhand door te nemen. De verslagnemer heeft een actieve rol. Deze persoon luistert aandachtig naar wat gezegd wordt tijdens de opdracht, maar evengoed naar wat niet expliciet wordt verteld. Bevindingen worden genoteerd op de bijhorende fiche. Ook neemt de verslagnemer foto's van de omgeving, eventueel de spelsetting en het uiteindelijke moodboard.

Deelnemers

Het spel wil expliciet een stem geven aan vrouwen*. Dit betekent niet dat personen die zich als man identificeren niet mogen deelnemen aan het spel. Integendeel, door hun deelname kan er heel wat wederzijds begrip ontstaan. Echter willen we ervoor ijveren om deze personen voornamelijk vanuit een observerende rol te laten deelnemen eerder dan vanuit een activerende rol. Bij de terugkoppeling kan je de input van de deelnemende vrouwen* samenbrengen met observaties van (deelnemende) mannen.

HET SAMENBRENGEN VAN EEN GROEP VROUWEN*

Een groep of organisatie is vaak niet gefocust op publieke ruimte en kan daarom aangeven onvoldoende kennis/affiniteit te hebben met het onderwerp. Maar de toolbox; de handleiding en het spel, willen er juist voor zorgen dat de (kennis)drempel niet te hoog ligt. Iedereen heeft ervaring met publieke ruimte. Tijdens het spel worden de deelnemers stap voor stap meegenomen in het spreken over publieke ruimte. Het spel werkt op buurtschaal, dus de gesprekken over publieke ruimte, gaan over de ruimte gekend door de deelnemers.

Ga op zoek naar een bestaande groep. Misschien is er wel een organisatie in de buurt, die zich inzet voor vrouwen. Eender welke organisatie/groep naar eender welke plek brengen, is niet de bedoeling. Het ontwerpen van gendersensitieve publieke ruimte is vooral gestoeld op ervaringen en het reageren op deze ervaringen. Als vrouwen* de publieke ruimte niet voldoende kennen, vallen deze ervaringen weg en vervallen ze vaak in sociaal wenselijke antwoorden.

Richt een eigen groep op. Gendersensitief ontwerp gaat over het samenbrengen van vrouwen én over hun ervaringen. Een tijdelijke groep samenbrengen kan, maar weet dat er heel wat drempels zijn (tijd, taal, kinderopvang, consumptiegedrag, gebrek aan rolmodellen...) die ervoor zorgen dat (bepaalde) vrouwen hier niet aan zullen deelnemen waardoor de conclusies uit het spel 'gekleurd' zullen zijn. Sommige van deze drempels kan je zelf (tijdelijk) wegnemen, andere zijn (helaas enkel) maatschappelijk op te lossen.

1. Ga op zoek naar sleutelfiguren – personen met kennis van een buurt – om contacten te leggen.
2. Werk op 'veilige' uren. Dit kan, afhankelijk van de doelgroep, overdag zijn, binnen de schooluren, weekends of de vroege avond.
3. Voorzie kinderopvang op specifieke momenten.
4. Voorzie vertaling en geef ruimte aan meertaligheid.

SPELREGELS

The Feminine City is een toolbox in de vorm van een spel dat vertrekt vanuit de ervaringen en noden van vrouwen* in de publieke ruimte. De stad wordt nog vaak ontworpen vanuit een technische en mannelijke logica. Dit spel laat je de stad anders bekijken: via emoties, zorg, sociale relaties, gezondheid en sfeer.

Uit het onderzoek blijkt dat een vrouwvriendelijke stad gelaagd is.

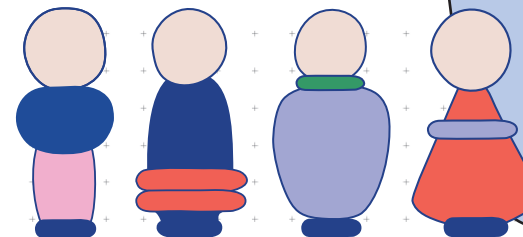
Deze vier lagen vormen het hart van het spel:

1. De emotionele stad
2. De zorgende, sociale stad
3. De groene, gezonde stad
4. De levendige, sfeervolle stad

TIMING

Idealiter speel je het spel in twee verschillende workshopmomenten om de deelnemers fris en alert te houden.

Kennismaking	(10')
Inleiding	(15')
Spellaag 1	(45')
Spellaag 2	(30')
Spellaag 3	(30')
Spellaag 4	(30')
Terugkoppeling	(30')

WAT ZIT ER IN DE ZAK?

- 4 spelborden (één per laag)
- 4 spelpionnen (één per laag)
- 8 emotiekaartjes per deelnemer
- 6 emotietegels
- 8 zorgnetwerkkaartjes
- 8 zorgnetwerktiegels
- 5 inspiratiekaarten met groenstructuren
- 5 fotohouders
- 5 fotoprints van de plek (standaard foto-formaat 10x15 tot max A5). Op voorhand gemaakt door de organisatie.
- 5 fotohouders
- 2 boardmarkers
- 5 krijtstiften
- 30 referentiekaartjes
- Keuzefiches in 2 kleuren
- Verslagfiche

Elke laag heeft een eigen spelbord, pion en set gespreksvragen. Samen vormen ze een moodboard dat richting kan geven aan ontwerp en beleid.

De emotionele stad

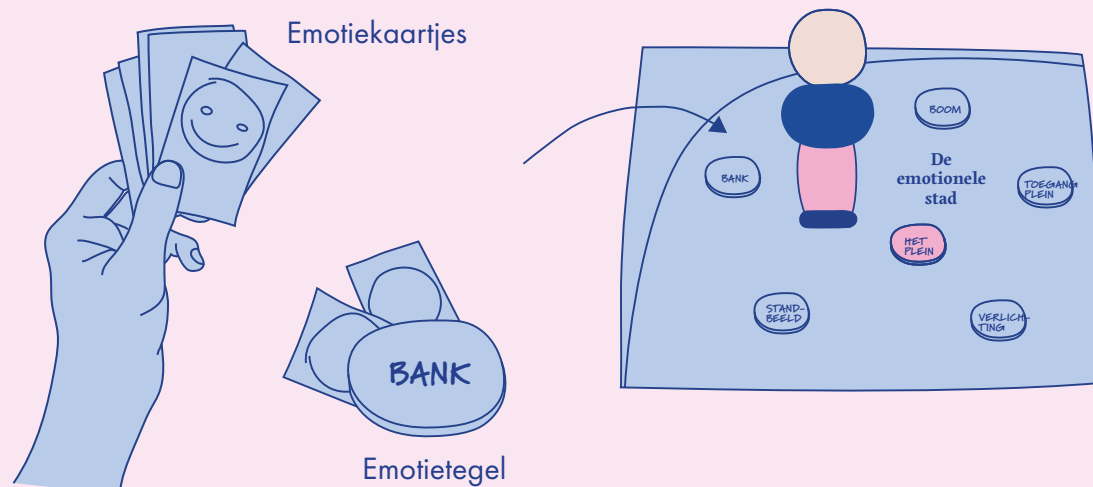
Materiaal: Spelbord 1, 10 x 8 emotiekaartjes, 6 emotietegels

Wat staat centraal?

In deze laag draait het om gevoelens en zintuigen. We nemen deze zachte kennis – zoals lichaamstaal, emoties en sfeer – even serieus als technische data. Iedereen moet zich kunnen uitdrukken in en over publieke ruimte: uitbundig zijn, tot rust komen, verdriet uiten...

Gespreksvragen:

- Waar voel jij je op je gemak?
- Waar kan je verdrietig zijn of spontaan glimlachen?

De zorgende/sociale stad

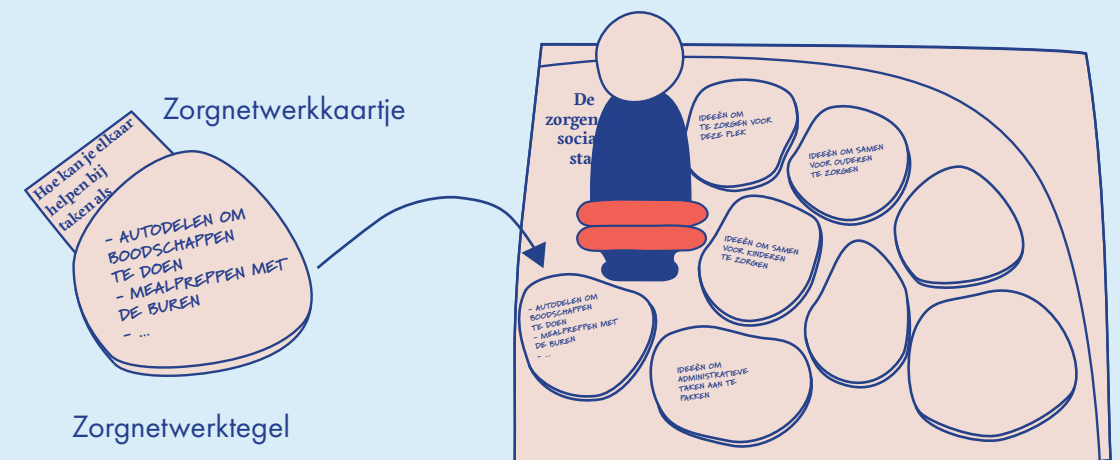
Materiaal: Spelbord 2, 8 zorgnetwerktegels, 8 zorgnetwerkkkaartjes

Wat staat centraal?

Zorg en sociaal contact maken een buurt sterk. Hoe kunnen mensen elkaar helpen, ontmoeten en ondersteunen? Veel zorgtaken komen nog steeds bij vrouwen* terecht. We zoeken naar manieren om die te delen en te verankeren in de publieke ruimte.

Gespreksvragen:

- Hoe kan je de ruimte toegankelijk maken voor iedereen?
- Welke voorzieningen zorgen voor verbinding?
- Hoe stimuleren we ontmoeting?
- Hoe kan je zorgen voor elkaar, voor kinderen en ouderen en wat betekent een plek hiervoor?

De groene/gezonde stad

Materiaal: Spelbord 3, 5 inspiratiekaarten groenstructuren, 5 fotoprints, 5 krijtstiften, 5 fotohouders

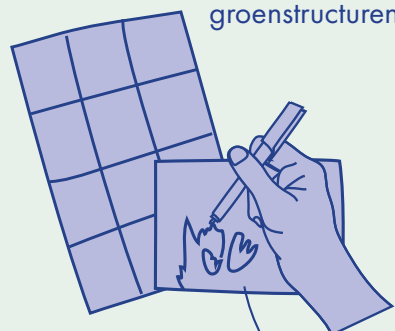
Wat staat centraal?

Groen is essentieel voor de mentale en fysieke gezondheid. In deze laag onderzoeken we hoe we de ruimte kunnen vergroenen. Welke vergroening draagt bij aan welzijn, beweging en verbondenheid? Welke natuurelementen zijn wenselijk op deze plek?

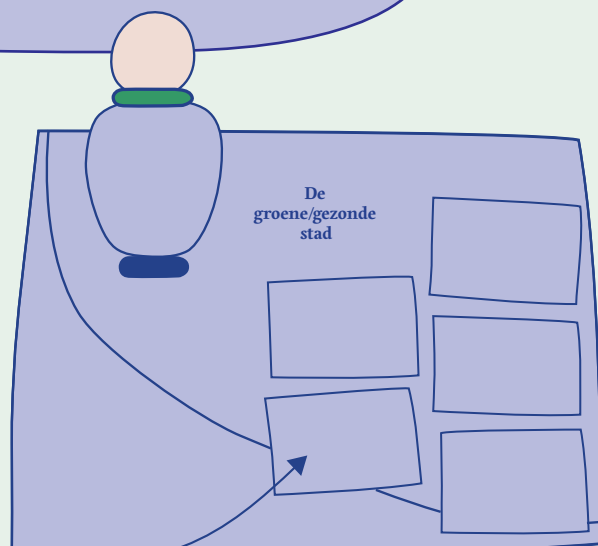
Gespreksvragen:

- Wat is een 'groene' plek voor jou?
- Hoe beschermt groen je tegen zon, wind, lawaai?
- Welke soorten groen doen je ontspannen of bewegen?
- Hoe kan groen je gezond maken?

Inspiratiekaart
groenstructuren

Fotoprint in
fotohouder

De levendige/sfeervolle stad

Materiaal: Spelbord 4, 30 referentiebeelden, 2 fiches per deelnemer

Wat staat centraal?

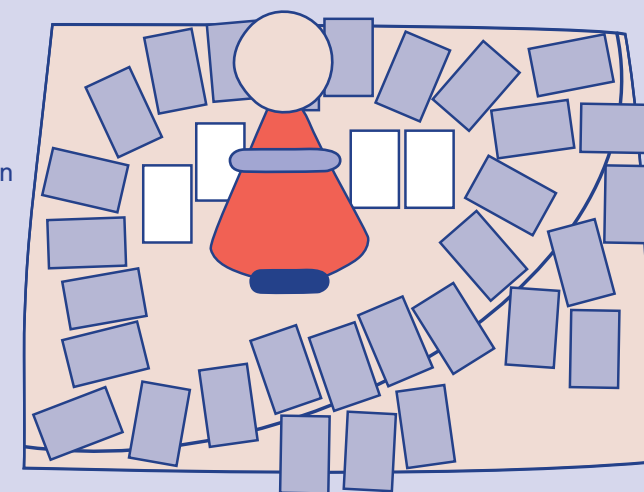
Een levendige buurt is actief, sfeervol en voelt veilig voor vrouwen*. Een plek leeft pas echt als er ruimte is voor ontmoeting, cultuur, activiteit én herkenning.

Gespreksvragen:

- Wat maakt een plek levendig?
- Wanneer voel jij je veilig om een ruimte in te nemen?
- Wie inspireert jou om een plek te gebruiken?
- Wat geeft je zelfvertrouwen?

Referentiebeelden

Fiches

EINDRESULTAAT: EEN COLLECTIEF MOODBOARD VOOR STADSMAKERS

Wanneer alle vier de spellagen zijn doorlopen, worden de spelborden naast elkaar gelegd. Samen vormen ze één groot moodboard: een visuele en inhoudelijke weergave van de gedeelde inzichten, gevoelens en ideeën over de plek.

TERUGKOPPELING

De spelleider gidst de deelnemers door de resultaten van elke laag: emoties, zorgstructuren, vergroening en sfeer. Daarna volgt een korte reflectieronde aan de hand van enkele open vragen:

Reflectievragen

- Als deze plek zou veranderen in een plek met deze kenmerken, zou je hier dan vaker komen?
- Wat zou jou doen besluiten om hier meer tijd door te brengen?
- Wat is voor jou de belangrijkste verandering of toevoeging?

Tijdens het spel documenteert de verslaggever de gesprekken, keuzes en inzichten. Van elke spelronde worden ook foto's genomen: een overzichtsbeeld en een detailfoto. Deze vormen samen met de notities het verslag.

Indien er mannelijke observators aanwezig zijn, kunnen zij nu ook eigen emoties, en/of ideeën toetsen aan de resultaten van het spel. Vergelijk deze en ontdek waar de verschillen zitten.

OVERDRACHT

De verzamelde input wordt gebundeld en gedeeld met betrokken ontwerpers, beleidsmakers en stadsmakers. Zo wordt het moodboard een waardevolle leidraad voor toekomstige ontwerp- en participatieprocessen waarin de stemmen van vrouwen* en andere gemarginaliseerde groepen zichtbaar én hoorbaar zijn.

Blijvend structureel overleg met mensen die deze ruimte gebruiken is noodzakelijk. Houd deelnemers op de hoogte van verdere ontwikkelingen van een plek. Hoe worden de verzamelde ideeën omgezet in concrete plannen? Is er nog ruimte voor verbetering?

Hebben meegewerkt aan het onderzoek naar The Feminine City:

Vrouwengroep van Onze Tuin

Endeavour
Karolien Bogaerts
Caroline Thaler

SAAMO
Babette Wyckaert
Marion Vanbossel

Bibliotheek Permeke
Lieve Willekens

Red Star Line Museum
Nadia Babazia

Met steun van
de Vlaamse overheid

Bedankt aan iedereen om het spel mee vorm te geven:

Concept en coördinatie
Vrouwengroep van Onze Tuin
Karolien Bogaerts
Babette Wyckaert
Caroline Thaler

Vormgeving
Karolien Bogaerts

Naai- en borduurwerk
Werkzaam door
SAAMO

Drukkerij
Zwart op wit

Houten figuren
Slagwerk

Met financiële steun
van FOMU

Hoe voelt het als vrouw in de publieke ruimte?

Samen met vrouwen* onderzoekt Endeavour hoe we het proces van stadsmaken kunnen beïnvloeden door een toevoeging van de vrouwelijke stem.

Het onderzoek resulteerde in verschillende zines, maar ook in een toolbox. In samenwerking met SAAMO ontwikkelden we een spelformat om samen met een groep vrouwen in gesprek te gaan over een plek in de stad.

Met deze toolbox gaan we aan de slag om ontwerpers, beleidsmakers, maar ook stadsbewoners te laten nadenken over vrouw zijn in de stad.

Meer info: www.stadsform.be/dossiers/the-feminine-city en www.saamo.be/antwerpen/

HOE ZOU JIJ THE FEMININE CITY VERBEELDEN?

Vlaanderen
verbeelding werkt

Endeavour

SAAMO samen
uitsluiting
aankijken

